

Πώς περνάμε τη μέρα μας;

Διδακτική πρόταση 1:

Διατροφή, ένδυση, τεχνολογία και ασχολίες των ανθρώπων της Κύπρου της Αρχαϊκής Εποχής¹

Ερωτήματα-κλειδιά:²

- Τι μας λένε οι πηγές για το πώς περνούσαν στην καθημερινή τους ζωή οι άνθρωποι της Κύπρου κατά την Αρχαϊκή Εποχή;
 1. Τι έτρωγαν και τι έπιναν;
 2. Ποια σκεύη, εργαλεία, μουσικά όργανα και έπιπλα χρησιμοποιούσαν;
 3. Τι μαθαίνουμε για την εμφάνισή τους;
 4. Ποιες ήταν οι ασχολίες τους;

Σύνδεση με το προηγούμενο μάθημα

Σε αυτό το μάθημα τα παιδιά θα έχουν την ευκαιρία να γνωρίσουν πτυχές της καθημερινής ζωής των ανθρώπων της Αρχαϊκής Εποχής στην Κύπρο και να καταλήξουν σε τεκμηριωμένες υποθέσεις για την διατροφή, την ένδυση, την τεχνολογία και τις ασχολίες τους.

Μαθησιακοί στόχοι

Οι μαθητές και μαθήτριες να:

- διατυπώνουν υποθέσεις, μέσα από τεκμήρια που προκύπτουν από τη μελέτη ευρημάτων (δεξιότητες)·
- χρησιμοποιούν τις ίδιες πηγές για να απαντήσουν – μέσα από τον εντοπισμό διαφορετικών τεκμηρίων – περισσότερα του ενός ερωτήματα (επιστημολογική γνώση)·
- αναστοχάζονται σχετικά με το φαινόμενο της εξαγωγής διαφορετικών συμπερασμάτων από την μελέτη των ίδιων πηγών (επιστημολογική γνώση)·
- εντοπίζουν ομοιότητες και διαφορές και στοιχεία αλλαγής και συνέχειας (γνώση περιεχομένου - επιστημολογικές έννοιες)·
- εκφράζουν και συζητούν τα συμπεράσματά τους χρησιμοποιώντας το κατάλληλο λεξιλόγιο (δεξιότητες).

Διδακτικό και μαθησιακό υλικό

- Αναρτημένο λεξιλόγιο διαβαθμισμένης βεβαιότητας σε καρτέλες: *αποκλείεται, δεν υπάρχουν ενδείξεις ότι..., ίσως, μάλλον, πιθανόν, πιθανότατα, όλες οι ενδείξεις δείχνουν ότι..., σίγουρα, σύμφωνα με....*
- Ατομική πλαστικοποιημένη καρτέλα (μικρός πίνακας), μαρκαδόροι νερού και σφουγγαράκι.
- Διαδραστικός πίνακας· ή Η.Υ. και προβολέας για την παρουσίαση σε PowerPoint.
- Ατομική πλαστικοποιημένη καρτέλα (μικρός πίνακας), μαρκαδόροι νερού και σφουγγαράκι.

¹ Ευχαριστίες για την επιστημονική καθοδήγηση στον Δρα Ευστάθιο Ράππου, Αρχαιολόγο, Τμήμα Αρχαιοτήτων Κύπρου, καθώς και στον Πάνο Χριστοδούλου, Επισκέπτη καθηγητή στο Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας, Πανεπιστήμιο Κύπρου. Ευχαριστίες επίσης στον Λούκα Περικλέους, Επιστημονικό Συνεργάτη, Τμήμα Επιστημών της Αγωγής, Πανεπιστήμιο Κύπρου, τον Δρα Λεύκιο Νεοφύτου και τη Δρ Σταυρούλα Βαλιαντή, Λειτουργούς ΠΙ.

² Τα ερωτήματα-κλειδιά τοποθετούνται σε περίοπτη θέση, ώστε να αποτελούν κεντρικό άξονα και σημείο αναφοράς καθ'όλη τη διάρκεια της μαθησιακής διαδικασίας.

- Χάρτης της Κύπρου με τις κυριότερες πόλεις της Αρχαϊκής Εποχής στην Κύπρο, βλ. Ιστοσελίδα ΝΑΠ Ιστορίας ΔΕ για PowerPoint παρουσίαση προηγούμενης Ενότητας ή Ψηφιακό Δίσκο από Ίδρυμα Α. Γ. Λεβέντη & ΥΠΠ (2006). Λογισμικό «*Ιστορία και Αρχαιολογία της Κύπρου – Από τη Νεολιθική έως και τη Ρωμαϊκή Εποχή*»
- Σχολικό βιβλίο, *Ο άνθρωπος και η Ιστορία του. Από την Κυπρογεωμετρική μέχρι την Ελληνιστική Εποχή, Δ΄ τάξης* (Βιβλίο Μαθητή), Έκδοση ΥΑΠ, ΥΠΠ Κύπρου
- Φύλλο Εργασίας
 - Κάρτες με πηγές - Φύλλο Εργασίας 1: «Τι μας λένε οι πηγές για το πώς περνούσαν στην καθημερινή τους ζωή οι άνθρωποι της Κύπρου κατά την Αρχαϊκή Εποχή;»
- Κάρτες Εργασίας *Τι αλλάζει και τι μένει το ίδιο από την Παλαιολιθική Εποχή μέχρι σήμερα;* (σσ. 11-15).
- Φάκελος Επιτευγμάτων.

Προετοιμασία

- Τα παιδιά οργανώνονται σε δυάδες ή τριάδες.
- Αντίγραφα της σειράς Καρτών με πηγές - Φύλλο Εργασίας 1: «Τι μας λένε οι πηγές για το πώς περνούσαν στην καθημερινή τους ζωή οι άνθρωποι της Κύπρου κατά την Αρχαϊκή Εποχή;» για κάθε δυάδα ή τριάδα.
- Αν υπάρχει δυνατότητα χρήσης του διαδραστικού πίνακα, οι **πηγές** (από το Φύλλο Εργασίας 1: «Τι μας λένε οι πηγές για το πώς περνούσαν στην καθημερινή τους ζωή οι άνθρωποι της Κύπρου κατά την Αρχαϊκή Εποχή;») μπορούν να μαζευτούν σε ένα αρχείο του πίνακα. Κατά τη διάρκεια των παρουσιάσεων, με τη λειτουργία **drag and drop**, τα ίδια τα παιδιά κάθε δυάδας ή τριάδας θα τοποθετούν τις πηγές στον κύκλο του αντίστοιχου ερωτήματος.
 - Για παράδειγμα μπορούμε να έχουμε σε ένα αρχείο όλες τις πηγές και να καλούμε παιδιά να έρχονται στον πίνακα και να ομαδοποιούν τις πηγές με διάφορους τρόπους, έχοντας σταθερό συνεχώς το ερώτημά μας σε περίοπτη θέση στον πίνακα, επιδιώκοντας όλο και περισσότερους τρόπους ομαδοποίησης.
- Με το πέρας της δραστηριότητας αυτής θα τα παιδιά θα έχουν δει διάφορους τρόπους οργάνωσης των πηγών και των απαντήσεων στα ερωτήματα.

Δραστηριότητα προσανατολισμού

«Τι τρώνε και τι πίνουν σήμερα οι άνθρωποι της Κύπρου; Ποια τεχνολογία χρησιμοποιούν; Τι φοράνε; Ποιες οι κυριότερες ασχολίες τους;» Τι θα έπρεπε να εξετάσει ένας ιστορικός του μέλλοντος για να απαντήσει στα ερωτήματα αυτά; Σε ποια συμπεράσματα πιθανόν να κατέληγε;» Τα παιδιά συζητούν σε ζευγάρια τις σκέψεις τους για τον τρόπο που θα μπορούσε να εργαστεί ένας ιστορικός του μέλλοντος, τις πηγές που θα αξιοποιούσε καθώς και τα πιθανά του συμπεράσματα. Στη συνέχεια τις μοιράζονται με την ολομέλεια. Στην ολομέλεια συζητούμε επίσης το ερώτημα: «Περνούν όλοι οι άνθρωποι με τον ίδιο τρόπο στην καθημερινή τους ζωή και γιατί;», ενθαρρύνοντας τα παιδιά να παρουσιάσουν τεκμηριωμένα επιχειρήματα.

Δραστηριότητα 1: Ανακρίνω τις πηγές και εντοπίζω τεκμήρια για το πώς περνούσαν στην καθημερινή τους ζωή οι άνθρωποι της Κύπρου κατά την Αρχαϊκή Εποχή

«Τι συνέβαινε στην Αρχαϊκή Εποχή; Ήδη έχουμε διερευνήσει το ερώτημα πώς και γιατί μετακινούνταν και έχουμε ανακρίνει πολλές πηγές. Σήμερα θα διερευνήσουμε το πώς περνούσαν οι άνθρωποι της Αρχαϊκής Εποχής στην καθημερινή τους ζωή». Τα ερωτήματα-κλειδιά τοποθετούνται σε περίοπτη θέση, ώστε να αποτελούν κεντρικό άξονα και σημείο αναφοράς καθ'όλη τη διάρκεια της μαθησιακής διαδικασίας και τα παιδιά, σε δυάδες ή τριάδες όπως και στα προηγούμενα μαθήματα, προμηθεύονται με τις «Κάρτες με πηγές - Φύλλο

Εργασίας 1. Κάθε ζευγάρι ή τριάδα παιδιών ξεκινά την ανάκριση 2 τουλάχιστον διαφορετικών Καρτών και, αν το επιτρέπει ο χρόνος, προχωρά και σε άλλες.

Τα ευρήματα των παιδιών παρουσιάζονται στην ολομέλεια, όταν όλες οι δυάδες ή οι τριάδες ανακρίνουν τουλάχιστον τις δύο πρώτες Κάρτες με τις πηγές. Με τη βοήθεια του Χάρτη της Κύπρου με τις κυριότερες πόλεις της Αρχαϊκής Εποχής, εντοπίζουμε τις περιοχές (όπου αυτό είναι εφικτό) στις οποίες βρέθηκαν τα διάφορα ευρήματα καθώς και τα ονόματα των πόλεων που αναφέρονται στα γραπτά κείμενα.

Μετά από κάθε παρουσίαση, αν δεν το αναφέρουν τα ίδια τα παιδιά, εστιάζουμε την προσοχή στα ακόλουθα σημεία, προχωρώντας – ανάλογα με το καθένα από τα κύρια ερωτήματα – σε συνδέσεις με τα προηγούμενα μαθήματα:

- Έτρωγαν όλοι οι άνθρωποι της Κύπρου τα ίδια πράγματα; Εκείνοι που ήταν κοντά σε θάλασσα; Εκείνοι που ήταν στο εσωτερικό, κοντά σε βουνά;
- Ντύνονταν όλοι με τον ίδιο τρόπο;
- Έκαναν όλοι και όλες τις ίδιες ασχολίες;

Αν υπάρχει δυνατότητα χρήσης του διαδραστικού πίνακα μπορεί με τη λειτουργία drag and drop τα παιδιά κάθε ομάδας να τοποθετήσουν την πηγή στον κύκλο του αντίστοιχου ερωτήματος. Με το πέρας της δραστηριότητας αυτής θα υπάρχει η δυνατότητα να δουν τα παιδιά διαφορετικούς τρόπους οργάνωσης των πηγών και των απαντήσεων στα ερωτήματα. Για παράδειγμα μπορούμε να έχουμε σε ένα αρχείο όλες τις πηγές και να καλούμε παιδιά να έρχονται στον πίνακα και να ομαδοποιούν τις πηγές με διάφορους τρόπους, έχοντας σταθερό συνεχώς το ερώτημά μας σε περίοπτη θέση στον πίνακα, επιδιώκοντας όλο και περισσότερους τρόπους ομαδοποίησης.

Στην ολομέλεια, προχωρούμε σε ομαδοποιήσεις των ευρημάτων με βάση τα όσα σημείωσαν τα παιδιά στις **Κάρτες με πηγές - Φύλλο Εργασίας 1: «Τι μας λένε οι πηγές για το πώς περνούσαν στην καθημερινή τους ζωή οι άνθρωποι της Κύπρου κατά την Αρχαϊκή Εποχή;»** (Για ποια ερωτήματα μπορεί να μας δώσει τεκμήρια η πιο πάνω ομάδα πηγών; Σημειώνω τους αριθμούς των ερωτημάτων).

Ιδιαίτερη έμφαση στη συζήτηση δίνουμε στο γιατί:

- αν και ανακρίναμε τις ίδιες πηγές, εντοπίσαμε διαφορετικά τεκμήρια για το ίδιο ερώτημα;
- επιλέξαμε διαφορετικές πηγές για να απαντήσουμε στα ίδια ερωτήματα;
- Καταλήξαμε σε διαφορετικά συμπεράσματα, παρόλο που ανακρίναμε τις ίδιες πηγές (εάν και όπου αυτό ισχύει, ανάλογα με το περιεχόμενο των παρουσιάσεων των παιδιών).

Συζητούμε επίσης το ερώτημα: «Τι μπορούν να μας πουν για τα σημερινά μας ερωτήματα οι πηγές που είχαμε ανακρίνει σε προηγούμενα μαθήματα (Πώς και γιατί μετακινούμαστε;)». Στόχος αυτού του είδους των συνδέσεων ανάμεσα στις ενότητες είναι να εξακριβώσουμε κατά πόσο τα παιδιά μπορούν να μεταφέρουν τη γνώση που απέκτησαν σε προηγούμενα μαθήματα και να την εφαρμόσουν για να απαντήσουν σε νέα ερωτήματα. Αναμένεται π.χ. κάποια παιδιά να είναι σε θέση να αναφέρουν πως αρκετοί άνθρωποι της Κύπρου ασχολούνταν με το εμπόριο και τη ναυσιπλοΐα, τις μεταφορές, το κτίσιμο οικιών, κάποιοι ήταν στρατιώτες ή στρατιωτικοί, άλλοι ήταν φτωχοί και άλλοι πλούσιοι, κ.λπ., όπως είχαν εντοπίσει σε πηγές που είχαν μελετήσει ενωρίτερα.

Δραστηριότητα 2: Τι έχει αλλάξει και τι έχει μείνει το ίδιο από την Αρχαϊκή Εποχή μέχρι σήμερα;

«Τι έχει αλλάξει και τι έχει μείνει το ίδιο από την Αρχαϊκή Εποχή μέχρι σήμερα; Επιλέγω κάτι που δεν έχει αλλάξει και κάτι που έχει αλλάξει και το περιγράφω προφορικά στο παιδί που κάθεται δίπλα μου.» Τα παιδιά εργάζονται σε δυάδες ή τριάδες, συζητούν μεταξύ τους και ανακοινώνουν στην ολομέλεια τα συμπεράσματά τους.

Πολύ πιθανόν τα παιδιά να εντοπίσουν αντικείμενα όπως π.χ. τα τραπέζια και οι καρέκλες που εξακολουθούν να έχουν το ίδιο σχήμα και να χρησιμοποιούνται με τον ίδιο τρόπο (συνέχεια) από τα αρχαία χρόνια μέχρι σήμερα. Επίσης, πολύ πιθανόν τα παιδιά να αναφέρουν ότι σήμερα το επάγγελμα του χαλκουργού στην Κύπρο έχει σχεδόν εκλείψει, μια και δεν φτιάχνουμε πλέον τα σκεύη και τα αντικείμενα της καθημερινής μας ζωής από χαλκό κ.ά.

Στην ολομέλεια, συζητούμε τις παρατηρήσεις των παιδιών και θέτουμε το ερώτημα: «Γιατί άραγε να υπάρχουν αυτές οι αλλαγές και οι συνέχειες;». Δεν υπάρχουν ορθές ή λάθος απαντήσεις, φτάνει τα παιδιά να τεκμηριώνουν με βάση τα όσα εντόπισαν στο σημερινό και τα προηγούμενα μαθήματα.

Δραστηριότητα 3: Οι ιστορικοί ερευνητές οργανώνουν τα ευρήματα του σημερινού μαθήματος σε Αφίσα για να τα μοιραστούν με το αδελφό τμήμα (ή άλλα παιδιά του σχολείου)

Τα παιδιά, ως ιστορικοί ερευνητές, αναλαμβάνουν με βάση τα όσα μελέτησαν να οργανώσουν μια αφίσα. Το κάθε παιδί παίρνει από ένα χαρτί Α3 και οργανώνει τα τεκμήρια σε μια αφίσα η οποία να παρουσιάζει και να απαντά στα ερωτήματα του μαθήματος: «**Πώς περνούσαν στην καθημερινή τους ζωή οι άνθρωποι της Κύπρου κατά την Αρχαϊκή Εποχή;** Τι έτρωγαν και τι έπιναν; Ποια σκεύη, εργαλεία, μουσικά όργανα και έπιπλα χρησιμοποιούσαν; Τι γνωρίσαμε για την εμφάνισή τους; Ποιες ήταν οι ασχολίες τους;».

Ανακεφαλαίωση – Επαναφορά κύριων σημείων

Το κάθε παιδί σημειώνει, πολύ γρήγορα, στην ατομική πλαστικοποιημένη καρτέλα του στοιχεία που ανακάλυψε μέσα από το σημερινό μάθημα **για το πώς οι άνθρωποι της Κύπρου κατά την Αρχαϊκή Εποχή περνούσαν στην καθημερινή τους ζωή:**

- Ένα σημαντικό στοιχείο για το τι έτρωγαν και ένα στοιχείο για το τι έπιναν
- Ένα σκεύος, ή εργαλείο, ή μουσικό όργανο ή έπιπλο.
- Ένα στοιχείο για την ενδυμασία και την κόμμωσή.
- Μία ασχολία.

Στο τέλος, το κάθε παιδί συμπληρώνει τα νέα στοιχεία που ανακάλυψε στις Κάρτες Εργασίας *Τι αλλάζει και τι μένει το ίδιο από την Παλαιολιθική Εποχή μέχρι σήμερα;* (Πώς περνάμε τη μέρα μας;, Αρχαϊκή Εποχή,, σσ. 12-15).

Αποστολή για το σπίτι

Τα παιδιά με τη βοήθεια αυτοσχέδιων σελιδοδεικτών, εντοπίζουν στο Σχολικό βιβλίο, *Ο άνθρωπος και η Ιστορία του. Από την Κυπρογεωμετρική μέχρι την Ελληνιστική Εποχή*, Δ' τάξης (Βιβλίο Μαθητή), Έκδοση ΥΑΠ, ΥΠΠ Κύπρου, πηγές από την Αρχαϊκή Εποχή, οι οποίες μας δίνουν επιπρόσθετες πληροφορίες για τα ερωτήματά μας και οργανώνουν τον τρόπο με τον οποίο θα τα παρουσιάσουν στα υπόλοιπα παιδιά στο επόμενο μάθημα.

Αναστοχασμός παιδιού³

Το κάθε παιδί επιλέγει να απαντήσει σε μια ή περισσότερες ερωτήσεις:

- Τι μου άρεσε πιο πολύ ή μου έκανε εντύπωση από αυτά που κάναμε σήμερα;
- Άλλαξαν οι ιδέες/γνώσεις μου με το σημερινό μάθημα; Γιατί;
- Συνεργάστηκα/συζήτησα αποτελεσματικά με άλλα παιδιά;
- Τηρήθηκαν οι αρχές του αμοιβαίου σεβασμού στον διάλογο;
- Πώς θα με βοηθήσουν αυτά που έμαθα σήμερα στην καθημερινή μου ζωή;
- Τι άλλο θέλω να μάθω; Τι θα ήθελα να εισηγηθώ στη/στον δασκάλα/ό μου;

Αναστοχασμός εκπαιδευτικού⁴

- Πότε συμμετείχαν πιο ενεργά τα παιδιά;
- Τι πέτυχε κατά την άποψή μου; Τι δεν «δούλεψε» και γιατί;
- Ποιες περιοχές χρειάζονται βελτίωση; Πώς θα μπορούσαν να γίνουν;

Αξιολόγηση

Συντρέχουσα αξιολόγηση γίνεται κατά τη διάρκεια του μαθήματος μέσα από τις δραστηριότητες που εκτελούν τα παιδιά στις ομάδες τους και στην ολομέλεια. Ως τελική αξιολόγηση μπορεί να δοθεί το ενδεικτικό Φύλλο Εργασίας «Παιχνίδι αντιστοίχισης». Οι εργασίες φυλάγονται στο Φάκελο Επιτευγμάτων του κάθε παιδιού.

³ Ο τρόπος με τον οποίο θα γίνεται ο αναστοχασμός των παιδιών μπορεί να συναποφασιστεί στην ολομέλεια της τάξης και δύναται να διαφέρει από μάθημα σε μάθημα. Για παράδειγμα, τα παιδιά μπορεί να επιλέξουν να προχωρήσουν στον αναστοχασμό: είτε γραπτά στην ατομική τους καρτέλα· είτε ανώνυμα ή επώνυμα σε ένα κομμάτι χαρτί που θα καταθέτουν σε ένα ειδικό κουτί που θα ανοίγει ο/η δάσκαλος/α μετά το τέλος του μαθήματος· είτε ακόμα και προφορικά.

⁴ Η παρούσα διδακτική ενότητα, όπως και οι προηγούμενες, μπορεί να διασυνδεθεί και με ενότητες άλλων γνωστικών αντικείμενων. Πολύ ενδεικτικά προτείνονται οι ακόλουθες συνδέσεις-προεκτάσεις με κάποια άλλα γνωστικά αντικείμενα (οι εκπαιδευτικοί μπορούν να συμβουλευτούν τα Ν.Α.Π. για επιπρόσθετες προεκτάσεις):

- *Γλώσσα και Πολιτισμός*: Τα παιδιά εντοπίζουν την κειμενική κοινότητα εντός της οποίας θα λειτουργήσει το υπό δημιουργία κείμενό τους (π.χ. το αδελφό τμήμα τους, όλα τα παιδιά του σχολείου, οι εκπαιδευτικοί του σχολείου) και στη συνέχεια δημιουργούν ένα χρηστικό κείμενο με συγκεκριμένο θέμα και συγκεκριμένο σκοπό (π.χ. την πληροφόρηση των άλλων παιδιών και των εκπαιδευτικών του σχολείου τους για τα όσα έχουν μάθει στο σημερινό μάθημα της Ιστορίας) (βλ. Ενότητα: Δ. Παραγωγή γραπτού λόγου).
- *Μουσική*: Τα παιδιά αναγνωρίζουν και περιγράφουν τους ήχους που κάνουν τα διάφορα μουσικά όργανα που έχουν μελετήσει στο σημερινό μάθημα. Διερευνούν επίσης εάν υπάρχουν σήμερα όργανα-απόγονοι των οργάνων που γνώρισαν στην Κύπρο της Αρχαϊκής Εποχής και που χρησιμοποιούνται στην Κύπρο (π.χ. πιθκιαύλι, ταμπουτσιά, ταμπούρλο) ή και σε άλλες χώρες.
- *Γεωγραφία*: Τα παιδιά εντοπίζουν και συζητούν την επίδραση που έχουν οι φυσικοί παράγοντες στις δραστηριότητες των ανθρώπων, στους μηχανισμούς που αναπτύσσουν και στη δημιουργία διαφορετικών περιβαλλόντων (βλ. Ενότητα: Η ιστορία του τόπου μου, χθες και σήμερα).